

สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อระดับภูมิภาค
“Maintaining Credibility and Trust in Journalism: A Collaborative Workshop
for Addressing Fake News in ASEAN”

วันที่ ๒๑ - ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๒
ณ โรงแรม อมารี วอเตอร์เกต กรุงเทพฯ

สำนักการประชาสัมพันธ์ต่างประเทศ กรมประชาสัมพันธ์ ร่วมกับ สำนักงานยูเนสโก ประจำประเทศไทย และมูลนิธิฟรีดริช เนามัน จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อระดับภูมิภาค เรื่อง “Maintaining Credibility and Trust in Journalism : A Collaborative Workshop for Addressing Fake News in ASEAN” เมื่อวันที่ ๒๑ - ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๒ ณ โรงแรมอมารี วอเตอร์เกต กรุงเทพฯ โดยมี ดร.จรรยา ไชยศรี รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ เป็นประธานเปิดการประชุมฯ และ Mr. Shigeru Aoyagi ผู้อำนวยการสำนักงานยูเนสโก ประจำประเทศไทย กล่าวปาฐกถาพิเศษ และมีสื่อมวลชนจากประเทศในกลุ่มอาเซียน ได้แก่ กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย เมียนมา ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และเวียดนาม สื่อมวลชนไทย หน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน และบุคลากรกรมประชาสัมพันธ์เข้าร่วมประชุม จำนวน ๖๕ คน

การประชุมเชิงปฏิบัติการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อระดับภูมิภาค เป็นกิจกรรมหนึ่งภายใต้โครงการประชาสัมพันธ์ด้านต่างประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สื่อมวลชนไทยและสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน ได้แลกเปลี่ยนข้อมูล แนวโน้ม มุมมอง ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์ภัยคุกคามจากข่าวลวงทางสื่อออนไลน์ ระหว่างกัน รวมทั้งทักษะในการรับมือกับภัยคุกคามจากข่าวลวง ตลอดจนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการรับมือกับภัยคุกคามจากข่าวลวงทางสื่อออนไลน์ เพื่อแก้ไขปัญหาข่าวลวงที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

สื่อมวลชนไทยและสื่อมวลชนอาเซียนนอกจากได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการรับมือ และแก้ไขข่าวลวงในแต่ละประเทศแล้ว ยังได้เพิ่มพูนความรู้จากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ที่มีความเชี่ยวชาญด้านสื่อออนไลน์ การแก้ไขปัญหาข่าวลวง (Fake News) และวาทกรรมสร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) ประกอบด้วย นายทวิ จงกิจถาวร ผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการฝ่ายสื่อสารมวลชนของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยยูเนสโก Dr. Masato Kajimoto นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนจาก University of Hong Kong, Dr. James Gomez ประธานกรรมการบริหาร ASIA Centre, Mr. John Nery คอลัมน์นิสต์ หนังสือพิมพ์อินควิเรอร์ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ นายวิรัช ลิ้มทองกุล ที่ปรึกษานายกสมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ นายพีรพล อนุตรโสทธิ ผู้ผลิตและพิธีกรรายการซัวร์ก่อนแชร์ สำนักข่าวไทย อสมท และ ผศ.พิจิตรา สีคาโมได้ จากคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการประชุมฯ

● ดร.จรรยา ไชยศรี รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์. ประธานในพิธีเปิดการประชุมฯ กล่าวว่า กรมประชาสัมพันธ์ตระหนักถึงโอกาสและความท้าทายของการสื่อสารในยุคดิจิทัล เนื่องจากสามารถเข้าถึงได้ ทั้งข่าวสารที่เป็นข้อมูลจริงและข่าวลวงหรือข้อมูลบิดเบือน ประเด็นข่าวลวงจึงเป็นปัญหาที่ทุกระดับภูมิภาคและระดับโลกให้ความสนใจ จึงจัดกิจกรรมดังกล่าว เพื่อส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ ลดผลกระทบและต่อสู้กับข่าวลวง โดยมีการทำงานร่วมกับหลายหน่วยงานในการตรวจสอบข้อเท็จจริง หน่วยงานภาครัฐทั้ง ๒๐ กระทรวง รวมถึงภาคีเครือข่ายและเจ้าของ platform นำมาสู่การให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องผ่านทางสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะ กรมประชาสัมพันธ์มีไลน์ @ข่าวจริงประเทศไทย เป็นต้น กิจกรรมในครั้งนี้จึงมีความหมายและจุดประกายให้สื่อมวลชนให้ความสำคัญต่อการทำงานด้วยความเข้าใจและมุ่งมั่นเพื่อลดผลกระทบข่าวลวง

- **ปาถกฐาพิเศษ**

- Ms. Katrin Bannach หัวหน้าสำนักงานไทย - เมียนมา มูลนิธิฟรีดิริช เนามัน กล่าวว่า การส่งข่าวปลอมจะสามารถแพร่กระจายและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของผลประโยชน์ทางการเมืองตามความต้องการของผู้ส่งสาร วิธีป้องกันคือควรส่งเสริมสถาบันประชาธิปไตย ให้ประชาชนมีส่วนร่วม และสร้างความเข้าใจว่าข้อมูลที่เป็นข่าวลวงสร้างความเสียหายอย่างมาก จนนำไปสู่ความรุนแรงและกลายเป็นปัญหา ด้วยเหตุนี้ ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตย

- Mr. Shigeru Aoyagi ผู้อำนวยการสำนักงานยูเนสโก ประจำประเทศไทย กล่าวว่า ข่าวลวงหรือการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารไม่ใช่ข่าว แต่มีความตั้งใจผลิตและส่งต่อให้เหมือนเป็นข่าวเพื่อผลประโยชน์ของผู้สร้างข่าวลวง ซึ่งอาจทำให้เกิดความสับสน และการที่ผู้คนไม่สืบหาข้อเท็จจริง ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือในวงการศึกษามวลชน ผู้สื่อข่าวจึงมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่กั้นกรอง เสาะหาข้อมูลที่ถูกต้องมานำเสนอต่อประชาชน ซึ่งยูเนสโกได้จัดทำคู่มือเพื่อฝึกอบรมผู้สื่อข่าวเกี่ยวกับการรับมือข่าวลวง และการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารเผยแพร่บนเว็บไซต์ของยูเนสโกแล้ว และกำลังมีการแปลเป็นภาษาไทย

- **การบรรยายพิเศษ หัวข้อ Challenges of Information Disorder in ASEAN** โดย Dr. James Gomez ประธานกรรมการบริหาร ASIA Centre สรุปความว่า ข่าวลวงได้เข้ามาแพร่หลายในภูมิภาคอาเซียน ตั้งแต่เกิดอินเทอร์เน็ตในปี ๑๙๙๕ และกลายเป็นประเด็นสำคัญในปี ๒๐๑๖ ที่มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐฯ รวมถึงการถอนตัวจากสหภาพยุโรปของอังกฤษ หรือ Brexit ในปีเดียวกันนี้ ทำให้ต่อมาในปี ๒๐๑๗ ชาตินิยมเริ่มหามาตรการต่อต้านข่าวลวงทั้งทางกฎหมายและไม่ใช่มติกฎหมาย จนกระทั่งในเดือนพฤษภาคม ปี ๒๐๑๘ รัฐมนตรีสารสนเทศของชาติสมาชิกอาเซียนได้เห็นชอบกรอบการทำงานร่วมกันเพื่อปราบปรามข่าวลวง และให้ความหมายของข่าวลวงอย่างชัดเจนที่ส่งผลกระทบต่อข่าวลวงที่มีเจตนาส่งไปยังคนหมู่มาก และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม พร้อมเสนอสิ่งที่น่ากังวลคือ ผู้ตรวจสอบข้อมูล หรือ Fact checker มักตรวจสอบความคิดเห็นมากกว่าจะแสวงหาข้อเท็จจริง รวมถึงบางคนมีอคติทางการเมือง

- **การอภิปราย หัวข้อ Role of Journalists in the Context of Information Disorder and Digital Literacy**

- นายกวี จงกิจถาวร ผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการฝ่ายสื่อสารมวลชนของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยยูเนสโก ให้ความเห็นว่า ยุค Digital Disruption เป็นปัจจัยให้กระบวนการการรายงานข่าวรวดเร็วขึ้น ทำให้คุณภาพของข่าวลดลงเมื่อเทียบกับการใช้คอลัมน์นิสต์ ในการรายงานข่าวในหนังสือพิมพ์ ทั้งนี้ได้เสนอมุมมองในการแก้ไขปัญหา อาทิ ควรมีการอบรมการผลิตรายการข่าวอย่างมืออาชีพ มีระบบการตรวจสอบข้อมูลที่ดีและเพียงพอ และรัฐบาลควรสร้างมาตรการการจัดการกับข่าวลวงที่เข้มแข็งและน่าเชื่อถือ

- Dr. Masato Kajimoto, นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนจาก University of Hong Kong เสนอบทบาทของนักข่าว ในแก้ปัญหาการใช้ข้อมูลที่ก่อให้เกิดความสับสนและวุ่นวายได้ รวมถึงในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการรู้เท่าทันดิจิทัลว่า นักข่าวที่มี นั้นสำคัญกว่าความน่าเชื่อถือของข่าว "คุณภาพ" ควรทำงานร่วมกับประชาชน ไม่ใช่เพื่อประชาชน นักข่าวและประชาชนควรได้รับโอกาสในการตรวจสอบความถูกต้องอย่างเป็นอิสระจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ และมีความโปร่งใส เพราะมีข่าวลือและความคิดเห็นมากมายที่ควรได้รับการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องก่อนส่งต่อไปยังกลุ่มอื่น ๆ ควรมีเครื่องมือ ระบบ และมีการจัดอบรมที่เหมาะสมเกี่ยวกับการตรวจสอบความถูกต้องของข้อเท็จจริงและสื่อสังคมออนไลน์ และควรมีการจัดตั้งโครงการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมหาวิทยาลัยด้านสื่อสารมวลชนเพื่อจัดการกับข่าวลวงต่าง ๆ

- Mr. John Nery, Columnist คอลัมน์นิสต์ หนังสือพิมพ์อินไควเรอร์ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์

ให้คำจำกัดความของ disinformation ว่าเป็นการจงใจสร้างให้เป็นข่าวลวงและมีการจัดการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปในลักษณะหลอกลวง หรือถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด การเสวนาจึงสามารถสรุปบทบาทของผู้สื่อข่าวในบริบทของข้อมูลข่าวสารที่ไม่ครบถ้วนและการรู้เท่าทันสื่อ ได้ดังนี้ ว่าผู้สื่อข่าวไม่ควรผลิตข่าวที่ใช้ความคิดเห็น ผู้สื่อข่าวจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้กรองข่าวสารที่เข้ามาจำนวนมาก จะต้องตรวจสอบแหล่งที่มาของข่าวลวงกับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง วางตัวเป็นกลางในการนำเสนอข่าวทางด้านการเมือง ควรสร้างเครือข่ายกับภาครัฐ สถาบันการศึกษาและหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ นักสื่อสารมวลชนต้องมีจรรยาบรรณและปฏิบัติตามข้อบังคับของสื่อมวลชนอย่างเคร่งครัด และควรใช้ความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนทำหน้าที่ประสานงานกับทั้งในระดับประเทศ และระดับภูมิภาค

● การเสวนา หัวข้อ Dealing with Disinformation: Stakeholders Perspectives

- นายวิรัช ลิ้มทองกุล ที่ปรึกษานายกสมาคมนักผลิตข่าวออนไลน์ มองว่าการแยกแยะข้อเท็จจริงขึ้นอยู่กับความรู้เท่าทันสื่อของคนด้วย เนื่องจากคนมักจะเชื่อข่าวสารที่ได้รับโดยที่ไม่อ่านรายละเอียด ดังนั้นจึงควรพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อของประชากรด้วย เพราะตามผลสำรวจของเพชบุ๊ค หรือกูเกิล พบว่าการเชื่อเรื่องข่าวปลอม ไม่ขึ้นกับอายุ ระดับการศึกษา แต่กลับเป็นประเด็นที่เปลี่ยนไปตามโลก และความสนใจของบุคคล โดยวิธีที่ตนใช้เพื่อแก้ปัญหาข่าวปลอม คือ อบรมนักข่าวภายในสำนักงานด้วยวิธีการทำงานด้านนี้ ทุก ๆ ๖ เดือน โดยเน้นการจัดการข่าวลวงหลังจากที่ได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้วอย่างมืออาชีพ นอกจากนี้ ควรให้การศึกษาแก่คนทั่วไปในเรื่องเกี่ยวกับข่าวลวงแพร่หลาย ดังนั้นต้องแก้ปัญหาตัวเองในแวดวงสื่อก่อน เพื่อสร้างมาตรฐานวิชาชีพให้ดีขึ้น เพื่อบอกสังคมได้ว่าสื่อสามารถควบคุมกันเองได้ เพื่อไม่ให้ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลหรือสิทธิเด็ก และลดความรุนแรงในการแพร่กระจายของข่าว นอกจากนี้ในการจัดการข่าวลวงจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง

- นายพีรพล อนุตรโสทธิ ผู้ผลิตและพิธีกรรายการชัวร์ก่อนแชร์ สำนักข่าวไทย อสมท. เสนอระบบการจัดการข่าวลวงของสื่อ ดังนี้ ควรตรวจจับและเตือนให้เร็ว มีการจัดทำฐานข้อมูลที่ได้มา ทั้งข่าวลือและข้อเท็จจริง เพื่อให้ผู้ที่ต้องการตรวจสอบสามารถนำข้อมูลกลับมาใช้ได้ มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์เนื้อหา และใช้กลยุทธ์ในการชี้แจงข่าวที่ต้องการตรวจสอบว่าจริงหรือเท็จ มีวิธีในการกระจายและคัดเลือกสื่อในการรายงานข่าวลวงที่สอดคล้องความสะดวกกับการรับข้อมูลของผู้รับ ใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยกระบวนการในการตรวจสอบ fact checking, verifying วิเคราะห์ข้อมูลในนั้น มีภาคีเครือข่าย ที่นอกเหนือจากสื่อ อาจเป็นประชาชน หรือนักวิชาการ ให้เข้ามาช่วยในการตรวจสอบ ประยุกต์การใช้งานและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการตรวจสอบข่าวลวงให้เหมาะสม

สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาของข่าวลวงนั้น ควรมีการดำเนินการโดยความีการแชร์ตรงไหนบ้าง Social listening, Hashtag มีระบบการเก็บข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสม ใช้การคิดและผลิตเนื้อหาให้คนรับรู้ ในระยะเวลาอันสั้น กระจายสื่อผ่านช่องทางต่าง ๆ ใช้การตรวจสอบหาต้นตอ วิเคราะห์ ใช้เทคโนโลยี มีภาคีเครือข่าย ได้แก่ ประชาชน สื่อ และงานวิจัย เป็นต้น รวมถึงการใช้เทคโนโลยีประกอบ

ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นถึงการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อระดับภูมิภาคครั้งนี้ว่า ได้รับประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การแก้ไขปัญหาข่าวลวงจากประเทศต่าง ๆ และสามารถนำไปปรับใช้ในการรับมือกับข่าวลวงที่เกิดขึ้นในประเทศของตนได้ และคาดหวังว่าจะมีต่อยอดการจัดประชุมในลักษณะนี้ต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมได้สรุปแสดงความคิดเห็น ดังนี้

- การรับข้อมูลข่าวสารในสังคมออนไลน์มีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาและเชื่อถือผู้สื่อข่าวในกระแสหลักที่มีความน่าเชื่อถือมากกว่าเป็นอันดับแรก เพื่อป้องกันข่าวปลอม (Fake news) นอกจากนี้ข่าวปลอมยังส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมซึ่งในแต่ละประเทศต้องมีการป้องกันเพื่อให้เกิดความสงบสุข ต้องทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมาย และการให้การศึกษาคำรู้เท่าทันสื่อและดิจิทัลให้กับบุคคลทั่วไป

- วิธีการที่รัฐบาลได้จัดการกับข่าวปลอมในโซเชียลมีเดียโดยการออกกฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยทางอินเทอร์เน็ตก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนผู้รับสาร โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ตรวจสอบตามสื่อต่าง ๆ หากตรวจพบข่าวปลอมจะส่งเรื่องไปที่ฝ่ายตรวจสอบข้อเท็จจริง เพื่อแจ้งข้อมูลที่ถูกต้องไปยังช่องทางต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ และโซเชียลมีเดีย หรือจัดงานแถลงข่าวหากมีความจำเป็น

- อิทธิพลของเงินที่เข้ามาในประเทศเวียดนาม สปปลาว ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ต้องพยายามสร้างสมดุลในประเด็นความน่าเชื่อถือให้มากที่สุด เพราะเป็นยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาท ผ่านการเชื่อมโยงทางสื่อออนไลน์ จนนำไปสู่กระแสแพร่กระจายข่าวลวงได้อย่างรวดเร็ว ประเด็นหลักคือการสร้างความน่าเชื่อถือ ด้วยวิธีการตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยกลุ่มเสนอปฏิบัติการผสมผสานในหลายรูปแบบเพื่อให้การกำจัดข่าวลวงมีประสิทธิภาพ มีทั้งการดำเนินการระยะสั้น และระยะยาว ซึ่งสิ่งสำคัญและจำเป็นขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น รากฐานทางประวัติศาสตร์ การเข้ามามีอิทธิพลของสื่อต่างชาติ การไหลของข้อมูล รวมถึงสถานการณ์บริเวณพรมแดนของแต่ละประเทศ โดยมีคำแนะนำว่า ควรคำนึงถึง media landscape ประกอบด้วย

- สถานการณ์ของข่าวลวงในแต่ละประเทศสมาชิกมีผู้ตกเป็นเหยื่อของการให้ข้อมูลที่ เกิดจากความเข้าใจผิด นำมาสู่ข้อสงสัยและต้องตรวจสอบความถูกต้องและที่มาก่อน ซึ่งสิ่งสำคัญของสื่อ คือต้องเน้นว่าจะทำอย่างไรให้ผู้ชม ผู้อ่านหรือผู้ฟังกลับมาติดตามสื่อหลักอีกครั้ง จำเป็นต้องให้ข้อมูลด้านการรู้เท่าทันสื่อ สอดแทรกลงในเนื้อหาการเรียนการสอน รวมถึงต้องร่วมมือซึ่งกันและกันในทุกส่วนว่ามีการตกเป็นเหยื่อของข่าวลวงอย่างไร และยิ่งลุกลามไปกระทบต่อครอบครัวอีกด้วย ขณะเดียวกันได้เสนอวิธีการในการกำจัดข่าวลวงโดยให้ผ่านกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ และจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ไม่ว่าจะเป็นผู้วางนโยบายหลัก องค์กรสนับสนุน งบประมาณ สื่อมืออาชีพ ครอบครัวผู้ปกครอง สังคม ตลอดจนทุกภาคส่วนที่ควรทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายเฝ้าระวังข่าวลวง

ส่วนการประชาสัมพันธ์และวิเทศสัมพันธ์
สำนักการประชาสัมพันธ์ต่างประเทศ
เมษายน ๒๕๖๒